

ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΙΚΑΣΤΩΝ
ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ

«Ερμηνευτικά ζητήματα σχετικά με τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας. Ποινική, αστική και πειθαρχική ευθύνη»

Θεσσαλονίκη 22/23 Απριλίου 2021

ΕΙΣΗΓΗΣΗ

«Πορνογραφία ανηλίκων, άρθρο 348^A Π.Κ. – Η έννοια της «παραγωγής» πορνογραφικού υλικού»

Ειρήνη Κ. Χρυσογιάννη, Αντεισαγγελέας Εφετών

I).- Διεθνές πλαίσιο γένεσης του εγκλήματος της πορνογραφίας ανηλίκων σε σύγκριση με την εθνική έννομη τάξη.

Η πορνογραφία ανηλίκων και μάλιστα μέσω διαδικτύου είναι αναμφίβολα ένα από τα εγκλήματα με ιδιαίτερη ηθική απαξία. Η ιδέα ότι κάποιος συλλέγει ή αποθηκεύει, διακινεί ή, ακόμη χειρότερα, παράγει ο ίδιος για το διαδίκτυο εικόνες ή βίντεο με παιδιά που επιδίδονται σε γενετήσιες δραστηριότητες ή και κακοποιούνται σεξουαλικά, προκαλεί πράγματι απέχθεια και δικαιολογεί την εν γένει *αυστηρή τιμώρησή* του, αν και θα πρέπει η τιμώρηση αυτή ευλόγως να διέπεται από τις αρχές της αναλογικότητας και της δικαιοκρατίας, με την έννοια, ότι το ποινικό δίκαιο δεν είναι παρά το έσχατο καταφύγιο (*ultimum refugium*) της κοινωνικής αντίδρασης κατά του εγκλήματος. *Σειρά συμβάσεων ή άλλων διακρατικών κειμένων*, ιδίως από τις αρχές της δεκαετίας '90, επιχειρήσαν, έτσι, στο πλαίσιο καταπολέμησης της γενετήσιας εκμετάλλευσης των ανηλίκων, να θέσουν φραγμό στην εξάπλωση του προβλήματος και να ασκήσουν πίεση

στα κράτη – μέλη για την άμεση λήψη μέτρων κατά της παιδικής πορνογραφίας, έντυπης ή ηλεκτρονικής. Ήδη στο άρθρο 34.γ της Διεθνούς Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Νέα Υόρκη, 26.1.1990 – στην Ελλάδα: Ν 2101/1992) προβλέφθηκε ρητά ότι τα Συμβαλλόμενα Κράτη θα ανελάμβαναν την υποχρέωση να προστατεύουν το παιδί από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και σεξουαλικής βίας, λαμβάνοντας όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εμποδίζουν, μεταξύ άλλων, την εκμετάλλευση των παιδιών προς τον σκοπό παραγωγής θεαμάτων ή υλικού πορνογραφικού χαρακτήρα. Στη διάρκεια της επόμενης δε δεκαετίας τα μέτρα αυτά εξειδικεύθηκαν με νεότερες συμβάσεις ή άλλα διακρατικά κείμενα, τόσο από την πλευρά του ΟΗΕ με το λεγόμενο εν συντομία Προαιρετικό Πρωτόκολλο 3 (Νέα Υόρκη, 25.5.2000, ιδίως άρθρο 2 – στην Ελλάδα: Ν 3625/2007), όσο επίσης, από την πλευρά του Συμβουλίου της Ευρώπης, με τη Σύμβασή του για το Κυβερνοέγκλημα (Βουδαπέστη, 23.11.2001, ιδίως άρθρο 9) και με τη Σύμβαση για την Προστασία των Παιδιών κατά της Γενετήσιας Εκμετάλλευσης και Κακοποίησης (Lanzarote Ισπανίας, 25.10.2007, ιδίως άρθρο 20 – στην Ελλάδα: Ν 3727/2008). Σημειώνεται ότι ήδη από το 1990 συστήθηκε στο Πλαίσιο της Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του ΟΗΕ, ο θεσμός του Ειδικού Εισηγητή για την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία. Μέσω του θεσμού αυτού διερευνώνται τα γενεσιουργά αίτια των τριών αυτών αδικημάτων, αναδεικνύονται οι εφαρμοζόμενες διεθνώς καλές πρακτικές αντιμετώπισής τους και διατυπώνονται σχετικές συστάσεις. Για την Ευρώπη κεφαλαιώδους σημασίας για την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων και της παιδικής πορνογραφίας είναι η Απόφαση Πλαίσιο 2004/68/ ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ε.Ε. της 22ας Δεκεμβρίου 2003, η οποία έθεσε ως στόχο της την άμεση προσέγγιση των σχετικών εθνικών νομοθεσιών των κρατών – μελών και συγχρόνως την στενή αστυνομική και δικαστική συνεργασία για την καταπολέμηση του φαινομένου.

Έτσι λοιπόν ενώ στο πρώτο άρθρο της Απόφασης – Πλαισίου

εξειδικεύονται βασικοί όροι που αφορούν το φαινόμενο (όπως οι έννοιες «παιδί», «παιδική πορνογραφία», «ηλεκτρονικό σύστημα»), στο δεύτερο άρθρο προσδιορίζονται τα σχετικά με την σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών αδικήματα, ήτοι: α) ο εξαναγκασμός, η εκμετάλλευση, η απόκτηση κέρδους ή η κατ' άλλο τρόπο διευκόλυνση της παιδικής πορνείας, β) η σεξουαλική δραστηριότητα με παιδί, με έναν από τους ακόλουθους τρόπους: χρήση εξαναγκασμού, βίας ή απειλής, προσφορά χρημάτων ή άλλων μορφών αμοιβής ως αντάλλαγμα σεξουαλικών υπηρεσιών και κατάχρηση αναγνωρισμένης θέσης εμπιστοσύνης ή επιρροής επί του παιδιού. Περαιτέρω, προσδιορίζονται οι ακριβείς συμπεριφορές που ενδιαφέρουν τον υπερεθνικό νομοθέτη και οι οποίες συνιστούν το αδίκημα της παιδικής πορνογραφίας, είτε γίνονται με τη βοήθεια ηλεκτρονικού συστήματος είτε όχι και οι οποίες είναι: α) η παραγωγή υλικού παιδικής πορνογραφίας, β) η διανομή, διάδοση, ή η μετάδοση παιδικής πορνογραφίας, γ) η προσφορά, ή η με άλλο τρόπο διάθεση της παιδικής πορνογραφίας, δ) η απόκτηση και η κατοχή υλικού παιδικής πορνογραφίας. Τα κράτη μέλη οφείλουν σύμφωνα με την απόφαση - πλαίσιο να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να τιμωρείται η υποκίνηση διάπραξης ενός από τα απαριθμούμενα αδικήματα, καθώς και η απόπειρα διάπραξης μιας απαγορευμένης συμπεριφοράς. Οι κυρώσεις που προβλέπονται να ληφθούν από κάθε κράτος μέλος πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές. Τέλος, η απόφαση-πλαίσιο αναφέρεται και στην ευθύνη των νομικών προσώπων -όχι κατ' ανάγκη ποινική- που είναι υπεύθυνα εάν το αδίκημα διαπράττεται προς όφελός τους από ένα οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο που ενεργεί είτε ατομικά είτε ως μέλος του οργάνου τους και μάλιστα με ανάλογες κυρώσεις αποτελεσματικές και αποτρεπτικές (ποινικού και μη χαρακτήρα).

Για να αποφευχθεί όμως το ενδεχόμενο ατιμωρησίας λόγω σύγκρουσης αρμοδιοτήτων, η απόφαση θεσπίζει κριτήρια δικαιοδοσίας, συνδυάζοντας την αρχή της εδαφικότητας και την αρχή της προσωπικότητας του δράστη. Έτσι η δικαιοδοσία έκαστου κράτους θεμελιώνεται όταν α) το αδίκημα διαπράττεται στην επικράτειά του, β) ο

δράστης του αδικήματος είναι υπήκοος του κράτους αυτού, γ) το αδίκημα διαπράττεται προς όφελος νομικού προσώπου εγκατεστημένου στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους. Παράλληλα, η απόφαση πλαίσιο ορίζει ότι τα κράτη οφείλουν να θεσπίσουν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να διώκονται οι υπήκοοί τους για αδικήματα που έχουν διαπραχθεί εκτός της επικράτειάς τους.

Το ενδιαφέρον αυτό για την προστασία των ανηλίκων από παιδοφιλικές επιθέσεις τονώθηκε ιδιαίτερα με την αποκάλυψη του Βέλγου παιδεραστή Marc Dutroux το 1996, υπόθεση η οποία εν πολλοίς αφύπνισε τους πολίτες της Ευρώπης και αποκάλυψε την υποκρισία και αδιαφορία πολλών θεσμικών της οργάνων. Μάλιστα, την ίδια εκείνη χρονιά συνήλθε στη Στοκχόλμη το Πρώτο Παγκόσμιο Συνέδριο κατά της εμπορικής σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων, του οποίου πάντως η διοργάνωση είχε ξεκινήσει από το 1994. Έκτοτε παρατηρήθηκε εκτεταμένη προσπάθεια συντονισμένης διακρατικής αντιμετώπισης του προβλήματος της σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων, συναφής δε και η υπ' αρ. 1099 (1996) Απόφαση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης «για τη σεξουαλική εκμετάλλευση των ανηλίκων».

Την πολύ σημαντική αυτή απόφαση πλαίσιο του Συμβουλίου της Ε.Ε. ήδη κατήργησε η Οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που συνιστά πλέον τη νεότερη και πληρέστερη νομοθετική στάση της Ευρώπης απέναντι στο φλέγον ζήτημα. Για τους λόγους που οδήγησαν τα αρμόδια όργανα της Ε.Ε. να επανεξετάσουν το καθεστώς προστασίας των ανηλίκων από τις παράνομες επεμβάσεις στην ελεύθερη ανάπτυξη του γενετήσιου χαρακτήρα τους είναι διαφωτιστικό το σχετικό απόσπασμα από την αιτιολογική έκθεση της πρότασης επί της οδηγίας, κατά το οποίο :

«...Η πρόσφατη σύμβαση CETS αριθ. 201 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης (στο εξής "η Σύμβαση του ΣΕ") αποτελεί αναμφισβήτητο το υψηλότερο μέχρι σήμερα διεθνές πρότυπο για την προστασία των παιδιών έναντι της σεξουαλικής κακοποίησης και

εκμετάλλευσης. Σε παγκόσμιο επίπεδο, το βασικότερο διεθνές πρότυπο είναι το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού σχετικά με την πώληση παιδιών, την παιδική πορνεία και την σωματεμπορία».

Υπό την επίδραση αυτών των διακρατικών κειμένων, η Ελλάδα εισήγαγε το 2002 (με τον Ν. 3064/2002) στον Ποινικό της Κώδικα άρθρο (348Α) με τίτλο «Πορνογραφία Ανηλίκων», όπου ωστόσο το σχετικό αδίκημα τιμωρούνταν μόνο για τέλεση από κερδοσκοπία και χωρίς ιδιαίτερη αναφορά για την περίπτωση χρησιμοποίησης ηλεκτρονικού πορνογραφικού υλικού. Χρειάστηκε να περάσουν αρκετά χρόνια αναποτελεσματικής εφαρμογής αυτής της διάταξης (κυρίως λόγω των δυσχερειών στην απόδειξη του υποκειμενικού στοιχείου της κερδοσκοπίας), για να προβεί ο Έλληνας νομοθέτης στην αναδιατύπωση του άρθρου 348Α ΠΚ: Κυρίως με τον Ν 3625/2007, Απόφαση – Πλαίσιο (22.12.2003, ιδίως άρθρο 1), που σε πολλά σημεία της συντονίζεται με αντίστοιχες ρυθμίσεις της προαναφερθείσας Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Κυβερνοέγκλημα. Η εν λόγω Απόφαση-Πλαίσιο εν μέρει ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο με τον Ν. 3625/2007 (πρβλ. ΑιτΕκθ Ν 3625/2007, ΚΝοΒ 55: 2007, σελ. 2944) αλλά και με τον Ν 3727/2008, η σχετική δε διάταξη διευρύνθηκε σημαντικά, ώστε να περιλαμβάνει πλέον από πλευράς αξιοποιήσιμου κάθε πράξη παιδικής πορνογραφίας (ανεξαρτήτως δηλαδή του στοιχείου της κερδοσκοπίας, άρα ακόμη και με σκοπό αποκλειστικά ίδιας χρήσης, και με επιβαρυντική περίπτωση εάν το πορνογραφικό υλικό είναι ηλεκτρονικό), ενώ προβλέφθηκαν και αυστηρότερες (κακουργηματικές) ποινές για περιπτώσεις τέλεσης του εγκλήματος –μεταξύ άλλων– κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια. Σημειώνεται ότι στη χώρα μας η πορνογραφία ανηλίκων δεν εντάσσεται στα εγκλήματα δια του Τύπου, δεδομένου ότι ήδη στη νομοτυπική του υπόσταση το έγκλημα αυτό περιέχει ως περιγραφικά στοιχεία τον Τύπο και τη δημοσίευση. Πρέπει δε στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι μέχρι τότε, μέχρι δηλαδή το έτος 2002, το σχετικό φαινόμενο αντιμετωπιζόταν στη χώρα μας από τις διατάξεις του

N.3060/1931 «περί ασέμνων δημοσιευμάτων».

Επιτρέψατε μου στο σημείο αυτό και πριν προσχωρήσουμε στην ανάπτυξη των σχετικών διατάξεων, να αναφερθώ σε κάποια στατιστικά στοιχεία, τα οποία καταδείχνουν το μέγεθος του ερευνούμενου εγκλήματος:

Η παραγωγή και διακίνηση παιδικής πορνογραφίας στο διαδίκτυο γνωρίζει μια πρωτοφανή ανάπτυξη από το 1995 κι έπειτα, καταλαμβάνοντας σήμερα το 20% του συνολικού πορνογραφικού υλικού που διακινείται στον κυβερνοχώρο, σύμφωνα με το Εθνικό Κέντρο αγνοουμένων και Κακοποιημένων παιδιών (National Center for Missing and Exploited children) των ΗΠΑ. Πρόκειται για μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις στο internet, με καθαρό κέρδος 2 έως 3 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως, γεγονός που έχει οδηγήσει στην αντίστοιχη αύξηση του αριθμού των online εγκλημάτων κατά των παιδιών, τα οποία από το έτος 1997 έως τα τέλη του 2015 υπολογίζεται ότι αυξήθηκαν κατά 1500% σύμφωνα με τις ίδιες πηγές. Είναι χαρακτηριστικό ότι κάθε μήνα εμφανίζονται τριάντα παιδιά 2-12 ετών σε τέτοιες ιστοσελίδες, ενώ σύμφωνα με στοιχεία που δίνουν κατά καιρούς στη δημοσιότητα οι αρμόδιες Υπηρεσίες και Οργανισμοί καταπολέμησης της παιδοφιλίας στην Ευρώπη, κάθε εβδομάδα πάνω από 3.000 sites με υλικό παιδικής πορνογραφίας και 20.000 φωτογραφίες με άσεμνες στάσεις παιδιών, από οκτώ μηνών μέχρι 17 ετών, προωθούνται στις 100 και πλέον χιλιάδες πορνογραφικές ιστοσελίδες του κυβερνοχώρου.

Σύμφωνα με δημοσίευση του Κέντρου Έρευνας των Εγκλημάτων κατά των Παιδιών του Πανεπιστημίου του New Hampshire, σχετικά με την ηλικία και το φύλο των παιδιών που απεικονίζονται σε σεξουαλική δραστηριότητα στις ιστοσελίδες με παιδικό πορνογραφικό υλικό, το 75% αυτών είναι ηλικίας 13 έως 17 ετών, το 83% είναι παιδιά ηλικίας 6 έως 12 ετών, το 39% 3 έως 5 ετών, ενώ το 19% αποτελείται από παιδιά και βρέφη κάτω των 3 ετών. Σε ποσοστό 62% στους διαδικτυακούς τόπους με παιδικό πορνογραφικό υλικό απεικονίζονται κορίτσια, στο 14% αγόρια

και σε ποσοστό 15% αγόρια και κορίτσια από κοινού. Τέλος, όσον αφορά στα χαρακτηριστικά των εικόνων που είναι αναρτημένες στις σχετικές ιστοσελίδες, το 92% των εικόνων εστιάζουν στα γεννητικά όργανα των παιδιών ή παρουσιάζουν σεξουαλική δραστηριότητα, το 80% απεικονίζουν δεισδυσία στο παιδί ή στοματικό βιασμό, το 71% περιέχουν εικόνες με επαφή-θωπεία μεταξύ ανηλίκων και ενηλίκων ενώ το 21% των απεικονίσεων περιλαμβάνει εικόνες βίας, με κυρίαρχες τον βιασμό ανηλίκων και τα βασανιστήρια.

Στην προψηφιακή και κυρίως προδιαδικτυακή εποχή η παιδική σεξουαλική επίθεση και εκμετάλλευση ήταν περιορισμένη σε φυσικές τοποθεσίες, όπως παιδικές χαρές, γειτονικά σπίτια που οι γονείς και οι κηδεμόνες εμπιστεύονταν, ακόμα και εκδρομές και κατασκηνώσεις ενώ η διακίνηση υλικού παιδικής πορνογραφίας αφορούσε, ως επί το πλείστον, έντυπα, φωτογραφίες και σπανιότερα βιντεοταινίες που κυκλοφορούσαν σε «κλειστές» ομάδες ατόμων και απαιτούσαν ένα «φυσικό χώρο» συναλλαγής-ανταλλαγής ή κάποια επίφοβη ταχυδρομική αποστολή. Η εκρηκτική ανάπτυξη της χρήσης του διαδικτύου, αλλά και οι κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν και οδηγούν σε απομόνωση, εν πολλοίς και υποχρεωτική σε κάποιες περιπτώσεις, όπως π.χ. λόγω της πανδημίας τα τελευταία έτη, δημιούργησε ένα ιδιαίτερα ευνοϊκό έδαφος για όσους έβλεπαν τα παιδιά ως θηράματα και τροφοδότησαν ένα υπέρμετρα επικερδές εμπόριο για τη διακίνηση του παράνομου υλικού. Οι «κλειστές» και περιορισμένες ομάδες του παρελθόντος δικτυώθηκαν και απέκτησαν on-line επικοινωνία, ικανοποιώντας τις «επιθυμίες» τους με πολύ μεγαλύτερη ευκολία. Ο κυβερνοχώρος αποτέλεσε το ιδανικότερο πεδίο άνθησης του παιδοφιλικού πάθους προσφέροντας άμεση, ανέξοδη και ανώνυμη επικοινωνία και κατ' επέκταση άφοβη και ταχύτατη διακίνηση ψηφιακού, πλέον, υλικού κάθε είδους: κειμένου, ήχου, εικόνας και βίντεο. Η αρχική διευκόλυνση της επαφής μεταξύ «ομοϊδεατών» πολύ γρήγορα παραχώρησε τη θέση της σε μια ολόκληρη βιομηχανία παραγωγής και διανομής υλικού παιδικής πορνογραφίας με σκοπό το κέρδος. Περισσότερο από 1.000.000 πορνογραφικές εικόνες παιδιών και

200 νέες ταχυδρομούνται ηλεκτρονικά σε ημερήσια βάση. Μέσω ειδικών ιστοσελίδων που απευθύνονται σε μόνιμους συνδρομητές, οι οποίοι πληρώνουν έως και 100 ευρώ μηνιαίως με χρήση πιστωτικής κάρτας, διατίθενται σε εβδομαδιαία βάση περίπου 20.000 νέες φωτογραφίες. Μία απλή ιστοσελίδα παιδικής πορνογραφίας δέχεται μηνιαίως, περίπου 1.000.000 επισκέψεις. Ο αριθμός τέτοιων ιστοτόπων αυξάνει διαρκώς, όσο υπάρχει η ανάλογη ζήτηση. Η Διαδικτυακή εκμετάλλευση παιδιών συντελείται εύκολα και συνήθως ερήμην των ανηλίκων ακόμη και την στιγμή που εκείνοι θεωρούν απλώς πως συμμετέχουν σε «διαδραστικά παιχνίδια», ενώ στην πραγματικότητα καταναλώνουν και συμμετέχουν στην παραγωγή πορνογραφικού υλικού. Περιλαμβάνει η εκμετάλλευση αυτή όλες τις μορφές σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών με ένα διαδικτυακό υλικό ανηλίκων ιδιαίτερα δελεαστικό σε αυτούς που εμπλέκονται σε δραστηριότητες, όπως η κατασκευή, η διανομή και η εισαγωγή παιδικού πορνογραφικού υλικού. Τα τεχνικά χαρακτηριστικά και οι εν γένει τεχνολογικές δυνατότητες, τις οποίες προσφέρει το διαδίκτυο, επιτρέπουν την πρόσβαση σε ανεξάντλητες ποσότητες παιδικού πορνογραφικού υλικού από ολόκληρο τον κόσμο, υλικό το οποίο καθίσταται άμεσα θεατό και διαθέσιμο σε οποιονδήποτε χρήστη εξασφαλίζοντας την ανωνυμία του, σε οποιονδήποτε χρόνο ή τόπο, χωρίς ανάγκη μετακίνησης, είτε δωρεάν είτε καταβάλλοντας κάποια χρηματική αμοιβή. Παράλληλα, διευκολύνει τη μεταξύ χρηστών ανταλλαγή εικόνων και αναπαραστάσεων υψηλής ψηφιακής ευκρίνειας, οι οποίες μάλιστα δεν φθείρονται με το πέρασμα του χρόνου, όπως θα συνέβαινε με μία συμβατική/εκτυπωμένη φωτογραφία, απεικονίσεις οι οποίες αποθηκεύονται εύκολα και σε περιορισμένο χώρο στον σκληρό δίσκο ενός υπολογιστή, ή σε αποσπώμενα μέρη αυτού, επιτρέποντας τη δημιουργία και την εύκολη απόκρυψη τεράστιων συλλογών πορνογραφικού υλικού.

Επιπρόσθετα, το διαδίκτυο προσφέρει πληθώρα μορφών τέτοιου υλικού, φωτογραφικού, ηχητικού και οπτικοακουστικού, ενώ παρέχει και τη δυνατότητα ζωντανής αλληλεπιδρώσης (interactive) εμπειρίας, κατά την οποία ο χρήστης μπορεί σε πραγματικό χρόνο να παρακολουθήσει

την σεξουαλική κακοποίηση ενός παιδιού και να συμμετάσχει σε αυτήν, εκφράζοντας τις επιθυμίες του και δίδοντας οδηγίες για την on-line πραγματοποίησή τους, αλλά και τη δυνατότητα ζωντανών διαδικτυακών συζητήσεων με παιδιά, υποψήφια θύματα κακοποίησης, οι οποίες συχνά καταλήγουν σε πραγματικές συναντήσεις. Το Διαδίκτυο είναι εύχρηστο καθιστώντας το εύκολα προσιτό ακόμα και στα άτομα με ελάχιστη τεχνολογική γνώση, διευκολύνοντας έτσι την συσπείρωση των «ομοϊδεατών» σε ομάδες. Ο αντίκτυπος της δημιουργίας αυτών των όμοιων ομάδων υποστήριξης μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς απενοχοποιεί μη φυσιολογικές επιθυμίες, επιτρέπει στους θύτες να αισθάνονται τη συμπεριφορά τους ως κοινωνικά αποδεκτή και χωρίς ηθικά και συνειδησιακά κωλύματα να αφήνονται στην παρόρμησή τους μετατρέποντας σε πραγματικότητα ό,τι φαντασιώνονται. Καθώς το Διαδίκτυο έχει κάνει τον κόσμο μικρότερο, αφού κατάφερε να φέρει σε επαφή χρήστες που ήταν απομακρυσμένοι, ο αποθηκευτικός χώρος των Η/Υ έχει αυξηθεί τόσο πολύ ώστε να μπορεί να αποθηκεύσει απροσμέτρητα ποσά πληροφοριών. Η ικανότητα αποθήκευσης υπολογιστών έχει αυξηθεί στο σημείο που ένας μικρός σκληρός δίσκος προσωπικών υπολογιστών μπορεί να κρατήσει τόσες πληροφορίες όσες και μια Εθνική Βιβλιοθήκη. Τα άτομα που προωθούν την παιδική πορνογραφία χρησιμοποιούν ένα τέτοιο χώρο για να αποθηκεύσουν δεκάδες χιλιάδες ψηφιακές εικόνες. Από την άλλη πλευρά ο ανοιχτός χαρακτήρας του κυβερνοχώρου σε συνδυασμό με την ελλιπή κουλτούρα διαδικτυακής ασφάλειας καθιστά, περαιτέρω, πιο εύκολη και συχνή την ακούσια θέαση υλικού παιδικής πορνογραφίας από ανήλικους, γεγονός που μπορεί να τραυματίσει το ρυθμό της σεξουαλικής τους ωρίμανσης. Τέλος, ο τρόπος που οι παιδόφιλοι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο εμφανίζεται είτε μέσω συστημάτων που προωθούν την επικοινωνία και τις συζητήσεις σεξουαλικού περιεχομένου (usenet networks, Bulletin board Systems, Internet Relay Chat), είτε μέσα από δίκτυα ανταλλαγής υλικού και αρχειοθέτησης συλλογών, είτε ακόμη μέσα από ιστοσελίδες που διαφημίζουν πορνογραφικό υλικό. Τέτοιο όμως υλικό κυκλοφορεί και

έξω από τις κοινότητες των παιδοφίλων με την σκόπιμη και εμβόλιμη «επέμβαση» των διακινητών τέτοιου υλικού στη λειτουργία άλλων ιστοτόπων μη πορνογραφικού περιεχομένου, όπως για παράδειγμα μέσω ανώνυμων ηλεκτρονικών μηνυμάτων σε μεγάλα δίκτυα (newsgroups) συζητήσεων ή ακόμη και μέσω παραπλανητικών συμμετοχών σε παιδικά ηλεκτρονικά δωμάτια συζητήσεων (chat rooms).

II).- Προσέγγιση των προστατευόμενων εννόμων αγαθών.

Μολονότι, όπως τονίσθηκε ανωτέρω, είναι γενικώς αδιαμφισβήτητη η μεγάλη ηθική απαξία του εγκλήματος της παιδικής πορνογραφίας, προβληματισμοί υπάρχουν ως προς τον ακριβή θεμελιωτικό λόγο τιμώρησής του –ιδίως όταν πρόκειται για απλή κατοχή υλικού– αλλά και ως προς το συναφές ζήτημα του προστατευόμενου έννομου αγαθού. Σε σχέση με τον **δικαιολογητικό λόγο τιμώρησης**, αρχικά η επιστημονική συζήτηση κινήθηκε γύρω από την άποψη ότι αυτός που κατέχει και διακινεί πορνογραφικό υλικό, πρέπει να τιμωρείται διότι μέσω του υλικού αυτού λαμβάνει τα γενετήσια ερεθίσματα ώστε να προχωρήσει εν συνεχεία και σε πραγματικές ασελγείς πράξεις με ανηλίκους, κακοποιώντας τους σεξουαλικά. Όμως, η άποψη αυτή δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται πλήρως, τουλάχιστον σε επίπεδο αιτιώδους συνάφειας μεταξύ χρήσης πορνογραφικού υλικού και διενέργειας ασελγών πράξεων. Ενδέχεται, δηλ. ο χρήστης του πορνογραφικού υλικού, όταν και εφόσον διεγείρεται σεξουαλικά παρακολουθώντας το, να εκτονώνει απλώς τις σεξουαλικές του διαθέσεις με αυτοϊκανοποιητικό τρόπο και χωρίς την ανάγκη να προσφεύγει σε γενετήσια επαφή με ανηλίκους. Περισσότερο πειστικές φαίνονται δυο άλλες, συνυφασμένες μεταξύ τους, απόψεις: Κατά την *πρώτη άποψη*, η κατοχή και διακίνηση πορνογραφικού υλικού αποτελεί έμμεση μορφή εκμετάλλευσης του ανηλίκου. Ο τελευταίος καθίσταται στην περίπτωση αυτή αντικείμενο και εργαλείο ικανοποίησης σεξουαλικών ορέξεων και προσβάλλεται έτσι βάνουσα στη γενετήσια ελευθερία του, την αξιοπρέπεια και την προσωπικότητά του (άρθρα 2 παρ. 1 και 21 Συντ.). Εξάλλου, κατά τη *δεύτερη* άποψη, η κατοχή

πορνογραφικού υλικού συντελεί στη συντήρηση μιας ευρύτερης αλυσίδας που παράγει και διοχετεύει το πορνογραφικό υλικό στις επιμέρους αγορές κρατών, κυρίως μέσω του διαδικτύου, η δε παραγωγή του υλικού αυτού προφανώς προϋποθέτει την ανεύρεση και τη σεξουαλική εκμετάλλευση προοπάντων από φτωχές, περιθωριοποιημένες ή/και δυσλειτουργούσες οικογένειες. Προκειμένου, λοιπόν, να μειωθεί στις αγορές η ζήτηση του προϊόντος (market reduction argument) ή, έστω, να αποτραπεί η περαιτέρω αναζήτηση νέου πορνογραφικού υλικού από κατόχους, απαιτείται κατά την άποψη αυτή να αντιμετωπισθούν με ποινικές διατάξεις όλοι οι κρίκοι αυτής της αλυσίδας, ακόμη και αυτός της κατοχής. Ενόψει των ανωτέρω, το έγκλημα της παρ. 1 του άρθρου 348Α ΠΚ είναι έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης, δεδομένου ότι ο νομοθετικός λόγος θέσπισης του οικείου εγκλήματος συνίσταται στην τυπική επικινδυνότητα της εγκληματικής συμπεριφοράς, δηλ. στο ότι επιδεικνύεται από τον δράστη μία συμπεριφορά την οποία εκτιμά αφηρημένα ο νομοθέτης ως επικίνδυνη. Συνακόλουθα ως **προστατευόμενο έννομο αγαθό** στο έγκλημα της πορνογραφίας ανηλίκων αναδεικνύεται όχι απλώς η προστασία της προσωπικότητας των *συγκεκριμένων* ανηλίκων που εμφανίζονται στο πορνογραφικό υλικό, αλλά το ίδιο το αγαθό της ανηλικότητας και νεότητας *in abstracto*, όπως αυτό ορίζεται ειδικότερα στο άρθρο 21 παρ. 1 και 3 του Ελληνικού Συντάγματος. Αντίστοιχα, στη Γερμανία, κατά τη νομολογία του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, ως προστατευόμενο έννομο αγαθό στο έγκλημα της διαδικτυακής πορνογραφίας ανηλίκων θεωρείται αφενός η απρόσκοπτη σεξουαλική ανάπτυξη του ανηλίκου και αφετέρου επίσης το δικαίωμα του ανηλίκου για σεβασμό. Επομένως, η προστασία που απορρέει από την ποινική διάταξη περί πορνογραφίας ανηλίκων του άρθρου 348Α ΠΚ, είναι και αυτή του *κάθε ανηλίκου εν γένει που θα μπορούσε στο μέλλον να καταστεί θύμα σεξουαλικής εκμετάλλευσης*. Και τούτο, διότι η δημοσιοποίηση πορνογραφικού υλικού ανηλίκων μέσω διαδικτύου ενδέχεται να συντελεί καθοριστικά στη χαλάρωση των αναστολών *άλλων* ανηλίκων που βλέπουν αυτό το υλικό και στην ευχερέστερη, άρα, θυματοποίησή τους. Επομένως,

η βλάβη που δημιουργείται στους ανηλικούς από τη διακίνηση πορνογραφικού υλικού δεν είναι απλώς ότι κάποιος ενήλικος, επιδεικνύοντάς τους τέτοιο υλικό, τους πείθει και τους εξαπατά να προχωρήσουν μαζί του σε ασελγείς δραστηριότητες, αλλ' ότι πρωτίστως οι ίδιοι οι ανήλικοι, πλοηγούμενοι καθημερινά στο διαδίκτυο και «αλιεύοντας» τέτοιο υλικό, γίνονται περισσότερο ευάλωτοι σε ασελγείς δραστηριότητες με το σκεπτικό ότι: αφού και οι άλλοι ανήλικοι (ή: οι παρουσιαζόμενοι ως ανήλικοι) προβαίνουν σε τέτοιες σεξουαλικές δραστηριότητες χωρίς πρόβλημα, αλλ' αντίθετα εμφανιζόμενοι να δοκιμάζουν μίαν ευχάριστη εμπειρία, τότε γιατί να μη γευθούμε κι εμείς μια τέτοια εμπειρία. Εν όψει των ανωτέρω, η προστασία που διακτινώνεται με το άρθρο 348Α ΠΚ ενδείκνυται να έχει ευρύ πλαίσιο και να καταλαμβάνει ακόμη και κάποιες οριακές περιπτώσεις, που διαφορετικά – λόγω κυρίως αποδεικτικών δυσχερειών– θα μπορούσαν να αποτελέσουν λόγο για να παραμείνει ο δράστης ατιμώρητος λόγω αμφιβολιών. Έστω π.χ. ότι το απεικονιζόμενο πρόσωπο είναι ενήλικο, αλλά μοιάζει με ανήλικο ως προς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και τον σωματότυπό του. Εάν θεωρηθεί ότι προστατευτέο έννομο αγαθό είναι μόνον η προσωπικότητα ενός *συγκεκριμένου* ανηλίκου, τότε στην προκειμένη περίπτωση δεν τίθεται θέμα προστασίας, αφού το απεικονιζόμενο άτομο είναι ενήλικο. Εάν όμως θεωρηθεί ότι το εν λόγω έννομο αγαθό αφορά *γενικότερα* ανηλικούς οι οποίοι βλέποντας στο διαδίκτυο αυτό το υλικό, θα μπορούσαν να παρασυρθούν και να γίνουν στο μέλλον και οι ίδιοι θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης και εν συνεχεία θύματα έκθεσής τους σε πορνοσελίδες του διαδικτύου, τότε είναι συνεπές να δεχθούμε ότι και η προστασία αυτών των ανηλίκων εντάσσεται στη ρύθμιση του άρθρου 348Α ΠΚ, τουλάχιστον κατ' αρχήν, έτσι ώστε η απειλή ποινής να μπορεί εδώ να λειτουργήσει αποτρεπτικά για την παραγωγή και κατοχή πορνογραφικού υλικού και αυτής της (εικονικής) μορφής.

III).- Παρουσίαση και ερμηνεία της αξιόποινης συμπεριφοράς του άρθρου 348^Α Π.Κ.

Βεβαίως, εύλογα γεννιέται το ερώτημα για τα όρια έως τα οποία μπορούν να φθάσουν τέτοιες ποινικοποιήσεις, προβλεπόμενες κατ' αρχήν και από τον ισχύοντα νόμο (άρθρο 348^A ΠΚ). Τα όρια αυτά επιβάλλεται άλλωστε να χωροθετηθούν και από τη γενικότερη σκέψη ότι δεν επιτρέπεται οι ελευθερίες του πολίτη και τα συνταγματικά του δικαιώματα –π.χ. της ελευθερίας έκφρασης, της ελευθερίας πληροφόρησης και της ιδιωτικότητας– να θυσιάζονται στο όνομα μιας πουριτανικής – ηθικολογικής αντίληψης περί δικαίου ή υπό την πίεση κάποιου «ηθικού πανικού», όταν μάλιστα δεν υπάρχει εμφανής βλάβη ή θύμα (victimless crime) από την τέλεση της απαγορευόμενης ποινικά πράξης (στον αγγλοσαξωνικό χώρο –π.χ. από τον *Dworkin* γίνεται εδώ λόγος για Δικαίωμα στην Ηθική Αυτονομία - A Right to Moral Independence). Επιπλέον, η αναγκαιότητα αυτή για χωροθέτηση των ορίων ποινικοποίησης της πορνογραφίας ανηλίκων ενισχύεται και από το γεγονός ότι αποτελεί κεφαλαιώδες αξίωμα του ποινικού μας δικαίου, κατοχυρούμενο και από το άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος, ότι ο νόμος πρέπει να ορίζει επακριβώς τα στοιχεία ενός εγκλήματος και τις εν γένει προϋποθέσεις τιμώρησής του, έτσι ώστε να υπάρχει προβλεψιμότητα των ποινικά κολάσιμων ή μη ενεργειών στις οποίες μπορεί να προβεί ένας πολίτης –να υπάρχει δηλ. *ασφάλεια δικαίου*.

Υπό το πρίσμα αυτό χρήσιμο θα ήταν να μας απασχολήσουν στη συνέχεια *τέσσερα ειδικότερα ζητήματα* με οριακό και αμφισβητούμενο χαρακτήρα, ώστε να γίνουν σαφέστερα τα όρια έως τα οποία οι ποινικοποιήσεις του άρθρου 348A ΠΚ μπορούν να ισορροπήσουν με τα συνταγματικά δικαιώματα και τις διασφαλιζόμενες από το Σύνταγμα ελευθερίες των πολιτών.

Ένα πρώτο ζήτημα αποτελεί το κατά πόσον είναι αποδεκτό δικαιοπολιτικά το **ηλικιακό όριο των συμπληρωμένων 18 ετών** για τις περιπτώσεις της πορνογραφίας ανηλίκων, τη στιγμή που ο ποινικός νομοθέτης με το άρθρο 339 ΠΚ παρέχει στον ανήλικο ήδη από την ηλικία των 15 ετών τη δυνατότητα για πλήρη σεξουαλική δραστηριότητα, μέσα στο πλαίσιο του λεγόμενου δικαιώματος ερωτικής αυτοδιάθεσης. Ωστόσο, η δραστηριότητα αυτή δεν είναι απεριόριστη, καθώς το ηλικιακό όριο ανεβαίνει στα 18 έτη όταν

υφίσταται ο κίνδυνος ότι υπό δεδομένες περιστάσεις μπορεί να γίνει εκμετάλλευση κάποιας αδυναμίας ή άλλης δυσχερούς κατάστασης του ανηλίκου (πρβλ. άρθρα 342, 349 ΠΚ). Είναι, δε, γεγονός ότι η πορνογραφία ανηλίκου αποτελεί και αυτή, κατ' ουσίαν, μια μορφή εκμετάλλευσης του ανηλίκου, ο οποίος –συνήθως έναντι χρηματικού ή άλλου ανταλλάγματος– δέχεται να φωτογραφηθεί ή να βιντεοσκοπηθεί σε σεξουαλικά προκλητικές στάσεις ή δραστηριότητες.

Πέραν τούτου, όμως, το ηλικιακό όριο των 18 ετών στην περίπτωση της πορνογραφίας ανηλίκων δικαιολογείται, όπως πιστεύω, και από μια πρόσθετη σκέψη. Το ότι, δηλ., είναι άλλο πράγμα μια φευγαλέα ερωτική συνεύρεση, την οποία θα συνάψει ένας ανήλικος σε ιδιωτικό χώρο με κάποιο μεμονωμένο πρόσωπο, και εντελώς διαφορετικό μια επί εβδομάδες ή μήνες *ανεξέλεγκτη* διαδικτυακή παρουσίαση και συνεχής αναπαραγωγή σε όλο τον κόσμο της σεξουαλικής δραστηριότητας του ανηλίκου, η οποία, άρα, ενδέχεται να τον «καταδιώκει» και να τον εκθέτει ως ηθικά «σεσημασμένο» σε όλη την υπόλοιπη ζωή του. Επομένως, ως προς το θέμα του ηλικιακού ορίου των 18 ετών, που συνιστά εξάλλου και το διεθνώς καθιερωμένο ηλικιακό όριο μεταξύ ανηλικότητας και ενηλικότητας (πρβλ. άρθρο 1 της Διεθνούς Σύμβασης ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού - Ν 2101/1992 και άρθρο 2.α Απόφασης-Πλαισίου ΕΕ της 13.12.2011, επίσης: άρθρο 121 παρ. 1 ΠΚ), οι ισχύουσες διατάξεις στην Ελλάδα περί πορνογραφίας ανηλίκων δεν φαίνεται να δικαιολογούν απόκλιση από αυτό το όριο.

Ένα δεύτερο ζήτημα είναι αυτό που αφορά την **ποινικοποίηση της λεγόμενης «εικονικής» απεικόνισης ανηλίκων** σε ηλεκτρονικό ή άλλο φορέα. Ερωτάται δηλ. πόσο πολύ είναι δικαιοπολιτικά και συνταγματικά επιτρεπτό να τιμωρείται η παραγωγή, κατοχή και διακίνηση πορνογραφικού υλικού το οποίο είτε δεν απεικονίζει καθόλου ανηλικούς, είτε τους απεικονίζει εν μέρει μόνον ως προς το σώμα τους και ως προς τη διενέργεια εκ μέρους τους ασελγών πράξεων (άρθρο 348^Α παρ. 3 ΠΚ). Στο πλαίσιο μιας ευρύτερης αντίληψης της ανηλικότητας ως εν γένει προστατευτέου εννόμου αγαθού, η τιμώρηση αυτή, εφόσον αφορά *ενήλικο άτομο που μοιάζει με ανήλικο*, φαίνεται κατ' αρχήν να έχει δικαιολογητική βάση. Ωστόσο τούτο μπορεί να

γίνει αποδεκτό υπό μια ειδικότερη (και έως ένα βαθμό αυτονόητη) προϋπόθεση, να παρέχει, δηλ., αυτή η απεικόνιση πορνογραφικού υλικού σε έναν αντικειμενικό παρατηρητή τη *βάσιμη εντύπωση* ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για ανήλικο.

Υπάρχουν όμως και δύο άλλες περιπτώσεις εικονικών απεικονίσεων ανηλικού που δημιουργούν δικαιοπολιτικούς προβληματισμούς: Αφενός η *ψηφιακή μετατροπή πορνογραφικών απεικονίσεων ενηλίκων σε απεικονίσεις ανηλίκων* –π.χ. απεικόνιση γενετήσιων δραστηριοτήτων με πρόσωπο ανηλικού αλλά σώμα ενηλίκου (για τέτοιες περιπτώσεις χρησιμοποιείται στη βιβλιογραφία ο όρος *morphing* ως συντόμευση του όρου *metamorphosing*, δηλ. μετατροπή μορφής, μεταμόρφωση), και, αφετέρου, η απεικόνιση τέτοιων δραστηριοτήτων με *πρόσωπα που δεν υπάρχουν στην πραγματικότητα*, αλλά που επέχουν θέση εξελιγμένων ψηφιακών οντοτήτων. Στην πρώτη από τις περιπτώσεις αυτές, εφόσον δηλ. παρουσιάζεται απλώς και μόνο το πρόσωπο ανηλικού, οι ποινικές διατάξεις του άρθρου 348Α ΠΚ θεωρώ ότι παρά ταύτα πρέπει να εφαρμόζονται. Και τούτο προκειμένου να διασφαλισθεί η προστασία τόσο του συγκεκριμένου ανηλικού, όσο και των ανηλίκων εν γένει που ενδέχεται να παρασυρθούν, κατά τα ανωτέρω, και να γίνουν θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης από αντίστοιχους παραγωγούς πορνογραφικού υλικού. Αντίθετα, στην περίπτωση των ψηφιακών απεικονίσεων η τιμώρηση κρίνεται ως υπερβολική, εκτός βέβαια εάν η απεικόνιση είναι τόσο πιστή σε σχέση με την πραγματικότητα, ώστε να αποκτά το στοιχείο της «ρεαλιστικής» απεικόνισης και να μη διαφέρει καθόλου από μια πραγματική απεικόνιση (ψευδοφωτογραφία ή ψευδοβίντεο), -πρβλ. άρθρο 9 παρ. 2 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Κυβερνοέγκλημα («person appearing to be a minor») και άρθρο 2.γ.iii της Οδηγίας της 13.12.2011 (“any person appearing to be a child”).

Γενικότερα, πάντως, εφόσον πρόκειται για εικονική απεικόνιση ανηλικού με τις τρεις μορφές που προαναφέραμε, πιστεύω ότι ο εφαρμοστής του δικαίου πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός και να προχωρεί σε κατάφαση εφαρμογής του άρθρου 348Α ΠΚ, μόνον εάν βεβαιωθεί με βάση το αποδεικτικό υλικό ότι η συγκεκριμένη απεικόνιση προσβάλλει πράγματι το

έννομο αγαθό της ανηλικότητας, όπως αυτό προσδιορίσθηκε ανωτέρω. Δεν είναι άλλωστε μικρής σημασίας το γεγονός ότι όταν αμφισβητήθηκε στις Ην. Πολιτείες Αμερικής το κατά πόσον η ποινικοποίηση της εικονικής απεικόνισης ανηλικών συνάδει με το αμερικανικό Σύνταγμα, το αμερικανικό Ανώτατο Συνταγματικό Δικαστήριο αποφάνθηκε τον Απρίλιο του 2002 ότι υφίσταται πράγματι ζήτημα αντισυνταγματικότητας τόσο για απεικονίσεις ενηλικών που εμφανίζονται ως ανήλικοι, όσο και για απεικονίσεις ψηφιακών οντοτήτων.

Ένα τρίτο ζήτημα αφορά τα **όρια των εννοιών παραγωγή και κατοχή πορνογραφικού υλικού ανηλικών**. Βεβαίως, κατά την έννοια της ως άνω διατάξεως, δεν αρκεί απλώς το υλικό να είναι πορνογραφικό, με τη γενική του έννοια, αλλά θα πρέπει να αναφέρεται στο σώμα του ανηλικού, ανεξαρτήτως φύλου. Ως παρασκευή-παραγωγή πορνογραφικού υλικού πρέπει να νοηθεί η δημιουργία αυτού, ενώ ως θέση με οποιονδήποτε τρόπο σε κυκλοφορία νοείται η παράδοση στη διάθεση του κοινού. Σύμφωνα με τη νομολογία του Αρείου Πάγου, ως κατοχή νοείται η φυσική εξουσία του δράστη ώστε να μπορεί να εξακριβώσει με τη δική του θέληση την ύπαρξη του πορνογραφικού υλικού και να διαθέσει αυτό πραγματικά, και αν ακόμη αυτό προορίζεται για προσωπική χρήση του δράστη. Από τη σκοπιά αυτή, η κατοχή πορνογραφικού υλικού είναι μια διαθετική έννοια που αναφέρεται όχι απλώς σε μια κατάσταση, αλλά σ' ένα ψυχικό χαρακτηριστικό του δράστη, δηλ. τη φυσική του βούληση για εξουσίαση και άσκηση ελέγχου επί συγκεκριμένης κατάστασης. Εκτείνεται δηλ. η κατοχή, σύμφωνα με σχετικές αποφάσεις του Γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου σε υποθέσεις κατοχής ναρκωτικών και όπλων, στη θεμελίωση ή/και διατήρηση μιας απαγορευμένης κατάστασης ή σχέσης, η οποία επιτρέπει την εξουσίαση του πορνογραφικού υλικού και την ακώλυτη πρόσβαση σ' αυτό. Μεταφορά είναι η διαμετακόμιση από τόπο σε τόπο με οποιοδήποτε μέσο αυτοπροσώπως ή με άλλα πρόσωπα (ΑΠ 319/2017 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών «ΝΟΜΟΣ»). Διάθεση είναι η αποξένωση του δράστη από το πορνογραφικό υλικό, που το μεταβιβάζει σε άλλον από οποιαδήποτε αιτία, λ.χ. δωρεά, χρησιδάνειο κ.λπ. (Μιχαήλ Μαργαρίτης,

Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία-Εφαρμογή, 3η έκδοση, Αθήνα 2014, σελ. 1060 με αναφορά στη νομολογία).

Κατ' αντιδιαστολή –και αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για τα όρια έως τα οποία μπορεί να φθάσει η επιβολή ποινών κατ' άρθρο 348Α ΠΚ– **δεν αποτελεί «κατοχή» η απλή on-line θέαση ή πλοήγηση (σερφάρισμα) πορνογραφικού υλικού**, χωρίς δηλ. «κατέβασμα» και συνακόλουθη αποθήκευση (downloading) υλικού από ιστοσελίδες (websites).

Πράγματι, στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει σταθερή ενσωμάτωση των δεδομένων σε ηλεκτρονικό ή άλλο φορέα (π.χ. εξελεγμένο κινητό τηλέφωνο) και, επομένως, δεν υφίσταται πραγματική εξουσίαση του πορνογραφικού υλικού. Το ίδιο συμβαίνει ακόμη και όταν, χωρίς εντολή του προσώπου που παρακολουθεί το υλικό ή πλοηγείται σε αυτό, συντελείται με *αυτοματοποιημένο τρόπο* προσωρινή αποθήκευση του υλικού αυτού στη μνήμη RAM (μνήμη τυχαίας προσπέλασης) ή στη λανθάνουσα μνήμη (cache memory) του υπολογιστή ή, ακόμη, σε προσωρινούς φακέλους διαδικτύου (temporary internet files) ή σε μικρό αρχείο για την ταυτοποίηση του χρήστη από τον ιστότοπο (cookie), και άρα στις τρεις τελευταίες περιπτώσεις, αποθήκευση στον σκληρό δίσκο του υπολογιστή. Και εδώ δηλ. δεν μπορεί να γίνει λόγος για “κατοχή”, αφού πρόκειται για ακούσια αποθήκευση προσωρινού χαρακτήρα, η οποία προφανώς δεν οδηγεί σε σταθερή ενσωμάτωση δεδομένων, ούτε, άρα, και σε εξουσίασή τους από τον χρήστη του υλικού.

Θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης της πορνογραφίας ανηλίκων

Τέλος, ένα τέταρτο ζήτημα αφορά στην **προσφορότητα ορισμένων πλαισίων ποινής** του άρθρου 348Α Π.Κ., αφού κατά τη διάταξη της παραγράφου 1 του Π.Κ., όποιος με πρόθεση παράγει, διανέμει, δημοσιεύει, επιδεικνύει, εισάγει στην επικράτεια ή εξάγει από αυτήν, μεταφέρει, προσφέρει, πωλεί ή με άλλον τρόπο διαθέτει, αγοράζει, προμηθεύεται, αποκτά ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας ή διαδίδει ή μεταδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων, τιμωρείται με

φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή. Τυποποιείται, ήτοι το έγκλημα αυτό της πορνογραφίας ανηλίκων ως υπαλλακτικά μικτό έγκλημα, δηλαδή οι περισσότεροι τρόποι τέλεσης μπορούν να εναλλαχθούν, αποτελώντας τελικά ένα μόνο έγκλημα, εφόσον βέβαια αφορούν το ίδιο πορνογραφικό υλικό (βλ. και *N. Παρασκευόπουλο/Ε. Φυτράκη, Αξιόποινες σεξουαλικές πράξεις (άρθρα 336-353 ΠΚ), 2011, σελ.310*).

Σύμφωνα δε με την παρ. 2 του ίδιου άρθρου, όποιος με πρόθεση παράγει, προσφέρει, πωλεί ή με οποιοδήποτε τρόπο διαθέτει, διανέμει, διαβιβάζει, αγοράζει, προμηθεύεται **ή κατέχει υλικό παιδικής πορνογραφίας** ή διαδίδει πληροφορίες σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων, μέσω πληροφοριακών συστημάτων, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή.

Κατά την παρ. 3 του παραπάνω άρθρου, υλικό παιδικής πορνογραφίας, κατά την έννοια των προηγούμενων παραγράφων, συνιστά η αναπαράσταση ή η πραγματική ή η εικονική αποτύπωση σε ηλεκτρονικό ή άλλο υλικό φορέα, των γεννητικών οργάνων ή του σώματος εν γένει του ανήλικου, κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση, καθώς και πραγματικής ή εικονικής ασελγούς πράξης που διενεργείται από ή με ανήλικο.

Περαιτέρω, κατά την παρ. 4 του άρθρου 348Α Π.Κ., οι πράξεις των παραγράφων 1 και 2 τιμωρούνται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή α) αν τελέσθηκαν κατ' επάγγελμα, β) **αν η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας συνδέεται** με την εκμετάλλευση της ανάγκης, της ψυχικής ή της διανοητικής ασθένειας ή της σωματικής δυσλειτουργίας, λόγω οργανικής νόσου ανήλικου ή με την άσκηση ή απειλή χρήσης βίας ανήλικου ή με τη χρησιμοποίηση ανήλικου που δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος ή αν η παραγωγή του υλικού της παιδικής πορνογραφίας εξέθεσε τη ζωή του ανήλικου σε σοβαρό κίνδυνο, γ) αν **ο δράστης της παραγωγής** του υλικού παιδικής πορνογραφίας είναι πρόσωπο στο οποίο έχουν εμπιστευτεί τον ανήλικο είτε για να τον επιβλέπει είτε για να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά.

Τέλος, με βάση την νέα παρ. 5 του άρθρου 348Α του νέου Ποινικού Κώδικα, αν η **παραγωγή** του υλικού της παιδικής πορνογραφίας συνδέεται

με τη χρησιμοποίηση ανηλικού που δεν έχει συμπληρώσει το δωδέκατο έτος της ηλικίας του, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή, ενώ η ίδια ποινή επιβάλλεται και αν η πράξη των περιπτώσεων β' και γ' της παραγράφου 4 είχε ως αποτέλεσμα τη βαριά σωματική βλάβη του παθόντος. Αν, δε, είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο, επιβάλλεται ισόβια κάθειρξη ή πρόσκαιρη κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή.

Το άρθρο 348ΑΠΚ γίνεται δεκτό ότι αποσκοπεί στην προστασία της γενετήσιας ζωής από την οικονομική της εκμετάλλευση και των ανηλικών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση ή ακόμα και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Ακριβέστερα, προστατεύεται με τη διάταξη αυτή το έννομο αγαθό της σεξουαλικής αυτοδιάθεσης των ανηλικών υπό την ειδικότερη όψη της ακώλυτης και αδιατάρακτης σεξουαλικής ανάπτυξης τους (βλ. για το προστατευόμενο έννομο αγαθό και Δ. Κιούπη, Πορνογραφία ανηλικών, ΠΛογ2008, σελ. 5 επ., Σ. Παπαγεωργίου-Γονατάς Α. Χαραλαμπάκη ΠΚ, άρθρο 348Α, αριθμ. 2, σελ. 2799, Παρασκευόπουλο/Φυτράκη, ό.π., σελ. 289-290). Με το άρθρο 348Α ποινικοποιείται η πορνογραφία ανηλικών, το σώμα των οποίων αποτυπώνεται στο πορνογραφικό υλικό. Οι βασικές μορφές του εγκλήματος περιγράφονται στην παρ. 1 και τιμωρούνται σε βαθμό πλημμελήματος, ενώ οι πράξεις της παραγράφου 2 εκτιμώνται ως επιβαρυντικές, λόγω της μεγάλης ευχέρειας πρόσβασης στο διαδίκτυο, και τέλος η παρ.4 του άρθρου εισάγει διακεκριμένες επιβαρυντικές περιπτώσεις του ίδιου εγκλήματος, οι οποίες οδηγούν σε επίταση της ποινής και τιμωρούν τις συγκεκριμένες πράξεις σε βαθμό κακουργήματος.

Η διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 348Α δίνει καταρχήν την εντύπωση ότι οι επιβαρυντικές περιπτώσεις β' και γ' της διάταξης αυτής αφορούν κάθε προβλεπόμενο στην παρ.1 του άρθρου αυτού τρόπο τέλεσης του εγκλήματος της πορνογραφίας ανηλικών. Φαίνεται, λοιπόν, ότι και η απλή κατοχή του υλικού παιδικής πορνογραφίας αναβιβάζεται σε κακούργημα, αν η παραγωγή του υλικού αυτού συνδέεται με κάποια από τις περιπτώσεις β' και γ' της παραγράφου 4 του άρθρου 348Α. Έτσι, η γραμματική ερμηνεία της διάταξης αυτής **παρασύρει καταρχήν στο συμπέρασμα** ότι η απλή κατοχή υλικού παιδικής πορνογραφίας, η παραγωγή

του οποίου έγινε με χρησιμοποίηση ανηλικού που δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του, είναι άνευ ετέρου κακούργημα, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 348Α. Πλην, όμως, οι περιπτώσεις β' και γ' της παραγράφου 4 του άρθρου 348Α είναι σαφές ότι προϋποθέτουν επαφή του δράστη με το ανήλικο θύμα και για το λόγο αυτό δεν συνδυάζονται με την ηλεκτρονική παιδική πορνογραφία (βλ. *Παρασκευόπουλου/Φυτράκη*, ό.π. σελ. 304-305).

Όμως, μια τέτοιου είδους ποινική μεταχείριση είναι εξαιρετικά αυστηρή λόγω αντίθεσης προς την αρχή της αναλογικότητας (ορθά ο *Παν.Μπρακουμάτσος* πρότεινε την πλημμελειοποίηση αυτής της συμπεριφοράς, που σήμερα συνεχίζει να τιμωρείται ως κακούργημα). Όμως η ποινική αυτή μεταχείριση είναι και δικαιοπολιτικά απρόσφορη διότι εξισώνει από πλευράς πλαισίου ποινής (έστω και *in abstracto*) τον απλό κάτοχο τέτοιου υλικού αφενός (α) με εκείνον που διαπράττει τα εγκλήματα του άρθρου 348Α ΠΚ κατ' επάγγελμα, δηλ. με σκοπό τον πορισμό εισοδήματος (άρα και τον επί σκοπώ κέρδους παραγωγό πορνογραφικού υλικού! –βλ. τη διατύπωση του άρθρου 348Α παρ. 4.α ΠΚ), και αφετέρου (β) με εκείνον που συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα από τρία ή περισσότερα πρόσωπα και επιδιώκει τη διάπραξη κακουργημάτων του άρθρου 348Α ΠΚ (άρθρο 187 παρ. 1 ΠΚ43)! Όλοι αυτοί δηλ. απειλούνται εξίσου με την ίδια ποινή, δηλ. με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών! Είναι προφανές ότι με τέτοιες ποινικές προβλέψεις, έστω και αν υπό προϋποθέσεις μπορεί να συρρέουν αληθώς και πραγματικά τα εγκλήματα αυτά μεταξύ τους και επομένως η συνολική ποινή να είναι αυξημένη, η εκφοβιστική λειτουργία της ποινής να εμφανίζεται αποδυναμωμένη.

Κάποιος που σκοπεύει αρχικά να γίνει απλός κάτοχος πορνογραφικού υλικού ανηλικών πιθανότατα θα προτιμήσει εντέλει να το παραγάγει ο ίδιος και να το διακινήσει κατ' επάγγελμα επί σκοπώ κέρδους ή και να το προωθήσει στην αγορά μέσω εγκληματικής οργάνωσης, αφού και στις δύο αυτές τελευταίες περιπτώσεις η ποινή που θα του επιβληθεί εάν συλληφθεί θα είναι (*in abstracto*) στα ίδια επίπεδα με το απλό κατέβασμα δύο ή τριών βίντεο πορνογραφικού υλικού ανηλικών.

Μάλιστα, οι **ανισότητες** αυτές **στην επιβολή ποινής** γίνονται ακόμη εντονότερες διότι στο άρθρο 348Α ΠΚ δεν προβλέπεται αυστηρότερη ή ηπιότερη ποινική μεταχείριση ανάλογα με το εάν ο χρήστης ενεργεί ευκαιριακά ή εκ συστήματος και με “πώρωση” ή πρωτίστως χάριν κερδοσκοπίας, και διότι, γενικότερα, δεν υπάρχει ουσιαστική διαβάθμιση ποινής με βάση το μέγεθος της απαξίας για την κάθε ειδικότερη πράξη. Ιδίως δεν υπάρχει εμφανής ποινική διαφοροποίηση με βάση τα ακόλουθα κριτήρια: (α) το είδος του πορνογραφικού υλικού (εάν δηλ. αυτό είναι ελαφράς ή χυδαίας μορφής, κατά τη γνωστή διάκριση μεταξύ softcore και hardcore pornography, καθώς και εάν πρόκειται για απλές φωτογραφίες ή για μικρής ή μεγάλης διάρκειας βίντεο), (β) την ποσότητα αυτού του υλικού, (γ) την ηλικία των ανηλίκων που απεικονίζονται, (δ) τον τρόπο απόκτησης του υλικού (ιδίως εάν υπεισέρχονται εδώ τα στοιχεία της χρήσης κωδικού και της καταβολής χρηματικού ή άλλου ανταλλάγματος), (ε) τον σκοπό της τυχόν περαιτέρω διακίνησης του υλικού (εάν δηλ. η διακίνηση αυτή γίνεται απλώς για ίδια χρήση, ή για αλληλοενημέρωση και εμπλουτισμό υλικού σε on-line “κοινότητες” χρηστών, ή για λόγους ατομικής ή επιχειρηματικής κερδοσκοπίας ή, ακόμη, για να αποκτηθεί επαφή και να προσελκυσθούν ανήλικοι ερωτικοί σύντροφοι – grooming, πρβλ. άρθρα 337 παρ. 3, 4 και 348B ΠΚ-, (στ) την ηλικία των προσώπων στα οποία ο δράστης αποστέλλει το υλικό (εάν δηλ. είναι ανήλικοι ή ενήλικες) και, τέλος (ζ), τον ειδικότερο–πρωταγωνιστικό ή μη– ρόλο τον οποίο διαδραματίζει ο χρήστης του πορνογραφικού υλικού σε σχέση με άλλους παραγωγούς ή χρήστες ή διακινητές τέτοιου υλικού. Τέτοιου είδους ποινικοποιητικές ανισότητες καθίσταται πρόδηλο ότι είναι δικαιολογικά άστοχες και, όπως σημειώθηκε ανωτέρω, αποδυναμωμένες σε επίπεδο εκφοβισμού, καθώς αντιστρατεύονται μια βασική αρχή της αντεγκληματικής πολιτικής, διατυπωμένη ήδη από την εποχή του Διαφωτισμού. Ότι, δηλ., οι ποινές θα πρέπει να κλιμακώνονται με βάση την απαξία της εκάστοτε αξιόποινης συμπεριφοράς, έτσι ώστε ο υποψήφιος δράστης να προτιμά εν τέλει τη διάπραξη ενός ήσσονος σημασίας αδικήματος (π.χ. κλοπής) αντί για ένα αδίκημα μείζονος σημασίας που τιμωρείται αυστηρότερα (π.χ. ληστείας).

Με τις ανωτέρω επισημάνσεις έγινε μια νηφάλια, όπως πιστεύω, προσπάθεια να χωροθετηθούν τα –ερμηνευτικά ιδίως– όρια μιας *in concreto* τιμώρησης δραστών που εμπλέκονται στο έγκλημα της πορνογραφίας ανηλικών, κυρίως, όμως, δραστών των οποίων οι πράξεις έχουν σχετικώς μικρή κοινωνικοθητική απαξία, όπως συμβαίνει όταν κάποιος απλώς κατέχει τέτοιο υλικό, χωρίς να το παράγει ο ίδιος ή να το διακινεί εν γένει σε άλλους. Επιπλέον, στην κρισιολόγηση τέτοιων υποθέσεων βαρύνοντα ρόλο διαδραματίζουν δύο ακόμη στοιχεία που πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται υπόψη από τον εφαρμοστή του δικαίου, ως ασφαλιστικές δικλίδες, προς αποτροπή αδικιών:

Πρώτον, ότι για την εφαρμογή του άρθρου 348Α ΠΚ πρέπει η αναπαράσταση κ.λπ. του πορνογραφικού υλικού να γίνεται, σύμφωνα με τη διατύπωση αυτής της διάταξης, **«κατά τρόπο που προδήλως προκαλεί γενετήσια διέγερση»** (αντίστοιχο επίρρημα, απαραίτητο για την οριοθέτηση αορίστων εννοιών, χρησιμοποιείται επίσης από το άρθρο 2 περ. γ' του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου: «... *in explicit sexual activities... for primarily sexual purposes*» –πρβλ. και ά. 2.γ.ι,ii,iii,iv της Οδηγίας της 13.12.2011). Ήδη λοιπόν με τη ρύθμιση αυτή περιορίζεται η εφαρμογή της αντίστοιχης ποινικής διάταξης μόνο στις αδιαμφισβή-τητα τιμωρητέες περιπτώσεις του αδικήματος, όταν δηλ. δεν απολείπεται καμία αμφιβολία ότι η συγκεκριμένη απεικόνιση δεν είναι απλώς ερωτικού ή αισθησιακού χαρακτήρα, αλλά ως εκ του προορισμού της προκαλεί όντως διέγερση.

Και *δεύτερον*, ότι η επιβολή ποινής κατ' άρθρο 348Α ΠΚ δεν θα πρέπει να επισυμβαίνει εάν δεν ερευνηθεί προηγουμένως με εξαντλητικό τρόπο ότι πληρούται –πέραν της αντικειμενικής– και η **υποκειμενική υπόσταση του αδικήματος**. Ειδικότερα: Ως προς το *ηλικιακό όριο*, θα πρέπει να εξετασθεί εάν ο φερόμενος ως δράστης πείσθηκε από τις τυχόν διαβεβαιώσεις των διακινήτων του πορνογραφικού υλικού ότι οι απεικονίσεις του εν λόγω υλικού αφορούσαν πρόσωπα άνω των 18 ετών (πάντως η εξέταση αυτή επιβάλλεται να συνδυασθεί και με το κατά πόσον είναι αντικειμενικά βάσιμη η εντύπωση ότι το απεικονιζόμενο πρόσωπο είναι ενήλικο. Επίσης, ως προς την *εικονικότητα* ο φερόμενος ως δράστης θα πρέπει να εκλαμβάνει, κατ'

αντικειμενικά κριτήρια, την απεικόνιση ως αληθοφανή και επιπλέον να έχει τη δυνατότητα να αποδείξει ότι τα απεικονιζόμενα πρόσωπα είναι ενήλικα (αντίστοιχη δυνατότητα τέτοιας απόδειξης προβλέπεται π.χ. από το γαλλικό δίκαιο: άρθρα 227-23.4 γαλλΠΚ). Περαιτέρω ως προς την «κατοχή», απαιτείται να αποδειχθεί, από υποκειμενική άποψη, η βούληση του φερόμενου ως δράστη για εξουσίαση και ακώλυτη πρόσβαση στο πορνογραφικό υλικό, υπό την έννοια της γνώσης και βούλησης για σταθερή αποθήκευση και διατήρηση των επίμαχων δεδομένων. Αντίστροφα, δεν αρκεί στην περίπτωση κατοχής η απλή γνώση ύπαρξης του υλικού, ούτε και μπορεί να θεωρηθεί ως κατοχή η αποθήκευση υλικού για επιστημονικούς ή καλλιτεχνικούς λόγους.

IV).- Η έννοια της «κατοχής» και «παραγωγής» πορνογραφικού υλικού κατά τη νομολογία του Αρείου Πάγου

Η διαπίστωση αυτή είναι σήμερα περισσότερο εμφανής, λόγω της ύπαρξης της γ' περίπτωσης της παραγράφου 4 του άρθρου 348Α του νέου Ποινικού Κώδικα. Πράγματι, η περίπτωση γ' της παραγράφου 4 του άρθρου 348Α του νέου Ποινικού Κώδικα προβλέπει ότι οι πράξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 348^Α τιμωρούνται με ποινές κάθειρξης, αν ο δράστης της παραγωγής του υλικού της παιδικής πορνογραφίας είναι πρόσωπο στο οποίο έχουν εμπιστευτεί τον ανήλικο είτε για να τον επιβλέπει είτε για να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά. Είναι προφανές, όμως, ότι οι ιδιότητες αυτές δεν μπορούν να επαυξάνουν το αξιόποιο του απλού κατόχου, ακόμα και αν αυτός γνώριζε ότι ο παραγωγός του υλικού παιδικής πορνογραφίας είχε τις ιδιότητες αυτές. Με την επιβαρυντική αυτή περίπτωση ο νομοθέτης είχε αποκλειστικό σκοπό να τιμωρήσει βαρύτερα εκείνον που προσέβλεπε όχι σε αφηρημένο επίπεδο την ανηλικότητα, αλλά το συγκεκριμένο ανήλικο θύμα, έχοντας συγκεκριμένη σχέση με αυτόν. Εξάλλου, είναι πασίδηλο ότι ο απλός κάτοχος του υλικού παιδικής πορνογραφίας αποβλέπει στην ικανοποίηση της γενετήσιας ορμής του με την θέαση του υλικού παιδικής πορνογραφίας και όχι στη διαδικασία παραγωγής του.

Άλλωστε, ενόψει της συστηματικής ενότητας που πρέπει να έχουν οι περιπτώσεις β' και γ' της παραγράφου 4 του άρθρου 348Α, δεν μπορεί παρά οι αμέσως πιο πάνω διαπιστώσεις να αφορούν όχι μόνο την περίπτωση γ', αλλά και την περίπτωση β' της παραγράφου 4 του άρθρου 348Α. Όλες οι περιπτώσεις του άρθρου 348Απαρ.4 προβλέπουν μορφές προσβολής όχι μόνο του προστατευόμενου εννόμου αγαθού, που αναφέρθηκε πιο πάνω, αλλά επιπλέον και του ανήλικου θύματος, το οποίο στη συγκεκριμένη περίπτωση πλήττεται. Αυτού του είδους η προσβολή, όμως, αφορά αποκλειστικά και μόνον εκείνον που παράγει το υλικό παιδικής πορνογραφίας και όχι τον απλό κάτοχο του, ο οποίος δεν έχει καμία επαφή με το ανήλικο θύμα.

- Εξάλλου, αυστηρή προσήλωση στο γράμμα του νόμου δεν θα ήταν σύμφωνη ούτε με τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας (: άρθρο 25 του Συντ.), αφού θα εξομοίωνε τον παραγωγό του υλικού παιδικής πορνογραφίας με τον απλό κάτοχο, παρά το ότι το άδικο που περιέχει η πράξη του τελευταίου είναι προφανώς έλασσον, ενώ η προβλεπόμενη ποινή στην παρ.4 του άρθρου 348Α ΠΚ είναι δυσανάλογη με αυτό.

Ειδικότερα, το πρόσωπο που παράγει πρωτογενώς ή μετά από επεξεργασία υλικό παιδικής πορνογραφίας με τη χρησιμοποίηση ανήλικου, που δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του, προσβάλλει ευθέως την ανηλικότητα του παιδιού, ειδικότερα το δικαίωμά του σε σεξουαλική αυτοδιάθεση, επειδή εκμεταλλεύεται για το σκοπό αυτό τη σωματική, πνευματική, συναισθηματική και σεξουαλική του ανωριμότητα. Ο παραγωγός, περαιτέρω, παρασύρει συνήθως τα παιδιά σε τέτοιες ενέργειες με χρηματικές ή άλλες ανάλογες παροχές είτε στα ίδια είτε στα πρόσωπα που ασκούν την επιμέλεια τους. Το γεγονός τελικά προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Αντίθετα, ο κάτοχος του υλικού παιδικής πορνογραφίας τιμωρείται, μόνον επειδή με την ενέργειά του αυτή συμβάλλει στη διάδοση της παιδικής πορνογραφίας με κίνδυνο να παρασυρθούν και άλλοι ανήλικοι από μιμητισμό σε τέτοιου είδους πράξεις (βλ. *Παρασκευόπουλου/Φυτράκη, Αξιοποινες*

σεξουαλικές πράξεις, άρθρα 336-353, 2011, σελ.289-290 και σελ. 296-301). Η διαφορά, συνεπώς, στα έννομα αγαθά που προσβάλλονται είναι εμφανής. Το πρώτο, επιπλέον, από τα δύο εγκλήματα, αυτό της παραγωγής, είναι βαρύτερο και έχει μεγαλύτερη κοινωνική απαξία από το δεύτερο έγκλημα της απλής κατοχής. Η συγκεκριμένη συμπεριφορά της απλής κατοχής διαφέρει σε ότι αφορά την απαξία της από τις άλλες πράξεις απόκτησης, οι οποίες προϋποθέτουν συγκεκριμένη ενέργεια του δράστη ώστε το υλικό να μετακινηθεί προς αυτόν, γιατί δεν ενδιαφέρει για τη στοιχειοθέτηση της κατοχής ο ειδικότερος τρόπος με τον οποίο έχει γίνει η μετακίνηση, η οποία μπορεί να είναι και τυχαία (λόγου χάρη κάποιος αφήνει στο σπίτι του δράστη περιοδικό με υλικό παιδικής πορνογραφίας). Γι' αυτό και έχει ιδιαίτερα απασχολήσει τη θεωρία αν αυτός ο τρόπος συμπεριφοράς περικλείει ουσιαστικό άδικο, εφόσον με τη συγκεκριμένη πράξη δεν φαίνεται να δρομολογείται κάποιος κίνδυνος για ορισμένο έννομο αγαθό (βλ. *Συμεωνίδου-Καστανίδου*, Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, β' έκδοση, 2014, σελ. 311, και ευρύτερα *Μπρακουμάτσου*, Αναφυόμενα ζητήματα στα εγκλήματα κατά της προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας, ΠοινΔικ 2011,σελ.991, *Παρασκευόπουλο/Φυτράκη*, Αξιόποινες σεξουαλικές πράξεις, που υποστηρίζει ότι η ποινικοποίηση πράξεων απλής κατοχής είναι αντισυνταγματική).

Για τον ίδιο λόγο, εξάλλου, η Οδηγία 2011/93/ΕΕ προβλέπει ουσιωδώς διαφορετική ποινική μεταχείριση του παραγωγού από τον κάτοχο υλικού παιδικής πορνογραφίας .

Η ποινική μεταχείριση του παραγωγού από τον κάτοχο πορνογραφικού υλικού είναι γενικά **διαφορετική**, ενδεικτικά, τόσο κατά το γερμανικό όσο και κατά το αυστριακό ποινικό δίκαιο (: 184b και 207a, αντίστοιχα, του Ποινικού Κώδικα των δύο χωρών με τις εκεί διακρίσεις) όσο και κατά το άρθρο 8 του νόμου του 2014(91(1)2014) περί της πρόληψης και καταπολέμησης... της παιδικής πορνογραφίας της Κυπριακής Δημοκρατίας (βλ. για τη δικαιουσυγκριτική θεώρηση ως κριτήριο ερμηνείας του δικαίου, *Παπανικολάου Π.*, Μεθοδολογία του Ιδιωτικού Δικαίου κλπ, 2000, σελ. 208-212).

-Κατόπιν τούτων, προκρίνεται ως ορθότερη η άποψη ότι οι διακεκριμένες μορφές εγκλημάτων, που τυποποιούνται στις περιπτώσεις β' και γ' της παρ. 4 του άρθρου 348Α ΠΚ, αφορούν μόνο την παραγωγή του υλικού παιδικής πορνογραφίας και όχι και τις πράξεις της απλής κατοχής (βλ. έτσι *Ανδρεάδη-Παπαδημητρίου*, Η πορνογραφία ανηλίκων στην εποχή του υπολογιστικού νέφους, ΠοινΔικ 2015, σελ.457, *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Διαδικτυακές προσβολές της ανηλικότητας, ΠοινΧρ 2012, σελ. 169, *Συμεωνίδου-Καστανίδου*, Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, β' έκδ., 2014, σελ. 315). Οι πράξεις της απλής κατοχής δεν υπάγονται, επομένως, στις διακεκριμένες ως άνω περιπτώσεις και δεν προσλαμβάνουν κακουργηματική μορφή, αλλά τιμωρούνται σε βαθμό πλημμελήματος, υπαγόμενες στις βασικές μορφές εγκλημάτων των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 348ΑΠΚ(βλ. έτσι ακριβώς **ΜΟΕφΚρητ134/2017**, ΠοινΧρον 2018, σελ. 391).

-Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει κανείς εκτιμώντας το συμπέρασμα που προκύπτει από τη συγκριτική επισκόπηση των διατάξεων των άρθρων 348Α και 348Γ του Ποινικού Κώδικα.

Ειδικότερα, με τη διάταξη του άρθρου 348Γ του ΠΚ (: η οποία προβλέπει ποινές καθείρξεως για όποιον διοργανώνει πορνογραφικές παραστάσεις με ανήλικο ή εξωθεί ή παρασύρει ανήλικο σ' αυτές), τιμωρείται ως ένα απλό πλημμέλημα με φυλάκιση (τουλάχιστον ενός ή δύο ετών κατά περίπτωση) όποιος εν γνώσει, έχοντας καταβάλλει σχετικό αντίτιμο, παρακολουθεί μία τέτοια πορνογραφική παράσταση στην οποία συμμετέχουν ανήλικοι.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4267/2014 (άρθρο 10 παράγραφοι 1, 2, 3 και 4 αυτής) το νέο άρθρο 348Γ εισάγεται στον Ποινικό Κώδικα, προκειμένου η εθνική έννομη τάξη να εναρμονιστεί με την επιλογή της Οδηγίας 2011/93/ΕΕ, για θέσπιση αξιοποιήσιμων των πράξεων που συνδέονται με πορνογραφικές παραστάσεις. Στα πλαίσια της ολοκληρωμένης προσέγγισης που επιχειρεί για σοβαρά αδικήματα (σημείο 6 του προοιμίου), όπως η σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκων (άρθρο 4 παρ. 5, 6, 7 της Οδηγίας), η σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων (άρθρο 3 της Οδηγίας) και η παιδική πορνογραφία (άρθρο 5 της Οδηγίας), η Οδηγία 2011/93/ΕΕ οριοθετεί εννοιολογικά τις "πορνογραφικές παραστάσεις" και θέτει στο επίκεντρο της

έννοιας αυτών την οργανωμένη απευθείας έκθεση ανηλίκων (είτε σε ζωντανή - "live" - παράσταση είτε δια σύγχρονων μέσων επικοινωνίας - όπως "skype"), η οποία είναι προορισμένη για ακροατήριο. Περιεχόμενο της έκθεσης αυτής συνιστά η προβολή είτε ανηλίκου που επιδίδεται σε πράξεις γενετήσιου χαρακτήρα (πραγματικές ή εικονικές), είτε των γεννητικών οργάνων ή του σώματος αυτού, με τρόπο που να προκαλεί γενετήσια διέγερση. Έτσι στην έννοια της οργανωμένης έκθεσης, που αποτελεί στοιχείο για τη συγκρότηση του εγκλήματος των πορνογραφικών παραστάσεων ανηλίκων του άρθρου 348 Γ Π.Κ., είναι προφανές, ότι εμπίπτει η απευθείας έκθεση του ανηλίκου, η οποία μπορεί να γίνεται είτε ενώπιον κοινού και χωρίς τη χρήση της προαναφερόμενης τεχνολογίας, είτε μέσω της τεχνολογίας αυτής με απευθείας μετάδοση ενώ η απλή αποτύπωση σε υλικό φορέα πορνογραφικού υλικού, που αναφέρεται στο σώμα ανηλίκου (χωρίς απευθείας έκθεση του ανηλίκου ενώπιον κοινού) στοιχειοθετεί το έγκλημα της πορνογραφίας ανηλίκων του άρθρου 348 Α Π.Κ. Οι δύο ως άνω ποινικές διατάξεις τυποποιούν διαφορετικά εγκλήματα με διαφέρουσα αντικειμενική υπόσταση το καθένα χωρίς να υπάρχει μεταξύ τους σχέση αλληλοαποκλεισμού ή αλληλοεπικάλυψης, οι δε αξιόποινες πράξεις, που προβλέπονται από αυτές, συρρέουν αληθώς και ουδεμία απορροφά την άλλη, διότι κάθε μία είναι αυτοτελής και στοιχειοθετείται από διαφορετικά περιστατικά (: **ΑΠ 2122/2018**).

Ωστόσο, από την συγκριτική αντιπαραβολή των αντικειμενικών υποστάσεων που τυποποιούνται στις διατάξεις των άρθρων 348Α και 348Γ του ΠΚ, προκύπτει αναμφίβολα το συμπέρασμα ότι η απλή κατοχή πορνογραφικού υλικού δεν μπορεί να τιμωρείται ως κακούργημα αλλά αποτελεί πλημμέλημα υπαγόμενο στις βασικές μορφές των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 348Α του ΠΚ. Και τούτο διότι δεν μπορεί να εξηγηθεί αλλιώς πως γίνεται η παρακολούθηση -και μάλιστα ακόμη και live-πορνογραφικών παραστάσεων με ανηλικούς να τιμωρείται ως απλό πλημμέλημα κατά το άρθρο 348Γ παρ. 1 ΠΚ, ενώ η απλή κατοχή πορνογραφικού υλικού προς θέαση του χρήστη του να αποτελεί κακούργημα. Έτσι, σε μία υποθετική περίπτωση, εάν κάποιος, που παρακολουθεί ζωντανά (live) μία τέτοια

παράσταση με ανηλίκους, βιντεοσκοπήσει την παράσταση αυτή και δώσει το σχετικό βίντεο σ' ένα φίλο του, ο πρώτος θα τιμωρηθεί για πλημμέλημα με βάση το άρθρο 348Γ παρ. 1 ΠΚ., ενώ ο φίλος του, που θα λάβει στην κατοχή του το σχετικό βίντεο, είναι δυνατόν να τιμωρηθεί για κακούργημα κατοχής πορνογραφικού υλικού με βάση την παρ. 4 του άρθρου 348Α ΠΚ;

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει και η αντίθετη θέση που υποστηρίζει βάσιμα, σύμφωνα με την οποία η θεώρηση ότι η εν λόγω επιβαρυντική περίπτωση αφορά μόνο τον "παραγωγό" τέτοιου υλικού, θα ερχόταν σε αντίθεση τόσο προς το σαφές γράμμα του νόμου, όσο και προς τη βούληση του νομοθέτη (βλ. Αιτιολογική έκθεση του Ν. 3727/2008), η οποία συνίσταται στην αποτελεσματικότερη αποτροπή από την τέλεση του εγκλήματος της πορνογραφίας ανηλίκων και συνακόλουθα, στη μεγαλύτερη προστασία των ανηλίκων, στόχοι οι οποίοι δύνανται να επιτευχθούν με την απειλή των ίδιων, δυσμενών (ποινικά) συνεπειών, τόσο σε βάρος του παραγωγού του υλικού παιδικής πορνογραφίας, όσο και του αποδέκτη του εν λόγω υλικού, όπως είναι ο κάτοχος και ο διανομέας, αφού, σύμφωνα με τον κανόνα της προσφοράς και της ζήτησης, η μειωμένη ζήτηση εκ μέρους του δεύτερου συμπαρασύρει σε περιορισμό την δράση του πρώτου (για τις ως άνω σκέψεις βλ. ΣυμβΕφΘεσσαλ. 66/2018 αδημ., ΣυμβΕφΘεσσαλ. 637/2019 και Μ.Ο.Δ. Αθηνών 881/2015 Αρμ. 2016/1214).

Κεφαλαιώδους σημασίας για όλους τους ανωτέρω προβληματισμούς αναδεικνύονται όλα όσα προβλέπονται στην υπ' αριθμ. 643/2020 απόφαση του Αρείου Πάγου, σύμφωνα με την οποία ως παραγωγή υλικού παιδικής πορνογραφίας πρέπει να νοηθεί η δημιουργία αυτού. Προμήθεια είναι η εξασφάλιση υλικού παιδικής πορνογραφίας και για προσωπική χρήση του δράστη ακόμη, και κατοχή θεωρείται η φυσική εξουσία του δράστη, ώστε να μπορεί να εξακριβώσει με δική του θέληση την ύπαρξη του υλικού και να διαθέσει αυτό πραγματικά. Η προμήθεια και κατοχή υλικού παιδικής πορνογραφίας, που αποκτάται ελεύθερα από τον χρήστη του διαδικτύου με σποραδικές επισκέψεις στις ιστοσελίδες αυτού και η διαφύλαξη (αποθήκευση) τούτου, είτε στον ηλεκτρονικό υπολογιστή είτε σε άλλους υλικούς φορείς

(Cd- Rom κ.λ.π.), για αποκλειστικά του ιδίου χρήση, είτε προς ικανοποίηση της περιέργειάς του είτε ακόμη προς διέγερση των όποιων φαντασιώσεων ή γενετήσιων διαστροφών του, δεν αναβαθμίζει αυτόματα την πράξη σε κακουργηματική, εάν συγχρόνως δεν συντρέχουν ορισμένα ενδεικτικά στοιχεία επεξεργασίας, διαχειρίσεως, αξιοποίησεως, διαθέσεως ή περαιτέρω διακινήσεως του υλικού αυτού σε τρίτους μέσω e-mail, φωτογραφιών και Cd-Rom ή ανταλλαγής των φωτογραφιών και των βίντεο ανηλίκων μέσω του διαδικτύου ή, τέλος, συνεργασίας με άλλους χρήστες του διαδικτύου για εμπλουτισμό και "βελτίωση" του υλικού, ώστε να ανακύπτει κίνδυνος διαδόσεως και μεταδόσεως της πορνογραφίας ανηλίκων. Διότι, σε αντίθετη περίπτωση, η γενίκευση της κατηγορίας για κάθε επίσκεψη σε ιστοσελίδα αυτού του περιεχομένου οδηγεί σε κίνδυνο ποινικοποίησεως, με την βαρύτερη μάλιστα μορφή, της ελεύθερης χρήσεως του διαδικτύου, ακόμη και για λόγους περιέργειας ή από τύχη, γεγονός που δεν ανήκε στις προθέσεις του νομοθέτη. Αξίζει δε να τονιστεί ότι η παραπάνω ιδιαίτερα σημαντική θέση δεν διατυπώθηκε για πρώτη φορά με την ανωτέρω απόφαση, αλλά είχαν προηγηθεί τέσσερις αποφάσεις για τα ζητήματα αυτά, ήτοι οι ομόφωνα εκδοθείσες ΑΠ 1301/2019, ΑΠ1807/2018, ΑΠ 1133/2018 και ΑΠ 1648/2016. Λόγω δε του γεγονότος ότι η απόφαση αυτή ελήφθη με πλειοψηφία μιας ψήφου, η ως άνω υπ' αριθμ. 643/2020 απόφαση παρέπεμψε το ζήτημα στην Τακτική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, δεν έχει δε εκδοθεί μέχρι σήμερα η σχετική απόφαση.

Μορφές συρροής του εγκλήματος της πορνογραφίας ανηλίκων με άλλα εγκλήματα.

Η πορνογραφία ανηλίκων είναι έγκλημα υπαλλακτικώς μικτό, όπως προαναφέρθηκε. Κατά μια άποψη η πορνογραφία ανηλίκων συρρέει αληθινά με τα εγκλήματα της μαστροπείας (άρ.349 Π.Κ.) και ασέλγειας με ανήλικο έναντι αμοιβής (αρ.351^Α Π.Κ.), λόγω ετερότητας εννόμων αγαθών (δημόσια τάξη-γενετήσια ελευθερία ανηλίκων).βλ. ΑΠ 241/2020. Αληθινή κρίνεται και η συρροή με το έγκλημα της εγκληματικής οργάνωσης (αρ.187 Π.Κ.).

Τέλος, μια ιδιαίτερη αναφορά χρήζει η σχέση μεταξύ του εγκλήματος της πορνογραφίας ανηλίκων και της προσέλκυση παιδιών για γενετήσιους λόγους (άρθρο 348B ΠΚ). Με το άρθρο 4 του Ν 3727/2008 προστέθηκε νέο άρθρο, το 348B²⁴³, στο ποινικό μας κώδικα, υπό το τίτλο «Προσέλκυση παιδιών για γενετήσιους λόγους», σύμφωνα με το οποίο, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή, εκείνος που με πρόθεση, μέσω πληροφοριακών συστημάτων, προτείνει σε ανήλικο, που δεν συμπλήρωσε τα δεκαπέντε έτη, να συναντήσει τον ίδιο ή τρίτο, με σκοπό τη διάπραξη σε βάρος του ανηλίκου των αδικημάτων των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 339 και 348^A, όταν όμως η πρόταση αυτή ακολουθείται από περαιτέρω πράξεις, που οδηγούν σε μια τέτοια συνάντηση. Με το παρόν άρθρο ο ποινικός νομοθέτης αποπειράται να θέσει το βασικό του «ανάχωμα» στην επιθετική τακτική, όχι μόνο των πορνογράφων ανηλίκων αλλά και των παιδοφίλων, κατά την προσέλκυσή τους μέσω κυρίως του διαδικτύου αλλά και άλλων τεχνολογικών μέσων επικοινωνίας ποινικοποιώντας αυτή τη φορά, συγκεκριμένα και ειδικά την πρόταση του ενήλικα προς ενήλικο. Το άρθρο 348B τιμωρεί ακριβέστερα την συμπεριφορά του δράστη που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως «προπαρασκευαστική» της διάπραξης των εγκλημάτων των άρθρων 339 ΠΚ και 348^A ΠΚ. Διαπιστώνουμε την προσπάθεια του νομοθέτη να προστατέψει το ανήλικο άτομο σε κάθε του στάδιο πιθανής επικοινωνίας του, μέσω διαδικτύου ή άλλων τεχνολογικών μέσων πληροφόρησης και επικοινωνίας με τον ενήλικα, καταρχήν ποινικοποιώντας την εκφορά ή διατύπωση οποιασδήποτε ασελγούς προτάσεως στον κάτω των 15 ετών ανήλικο εκ μέρους του ενήλικα (δυνάμει του άρθρου 337 παρ. 3α ΠΚ) και στη συνέχεια, με ακόμη αυστηρότερη ποινή (καθώς απειλείται σωρευτικά και χρηματική ποινή) την απόπειρα και μόνο του ενήλικα να προκαλέσει «συνάντηση» ενήλικου με ανήλικο, που μπορεί αυτή να τελείται με την από μέρους του πρόταση προς τον ενήλικο, για τέτοια «συνάντηση» (δυνάμει του παρόντος άρθρου 348B), ενώ εάν προκύψει η συνάντησή τους, η ποινή είναι ακόμα αυστηρότερη (δυνάμει του 337 παρ 3β ΠΚ). Με τα δύο αυτά άρθρα του ποινικού κώδικα, προστατεύονται διαφορετικά έννομα αγαθά, αυτό της γενετήσιας αξιοπρέπειας του ανηλίκου (με το άρθρ. 337 ΠΚ) και το

αντίστοιχο προστατευόμενο από τις διατάξεις 339 και 348^A ΠΚ έννομο αγαθό, αντίστοιχα (με το άρθρο 348B ΠΚ, σε επίπεδο διακινδύνευσης), ώστε ακόμη και όταν συντρέξουν σωρευτικά στην αυτή επικοινωνία του ενήλικα, με τον ανήλικο, η συρροή μεταξύ τους, είναι αληθινή, ο δε δράστης θα τιμωρηθεί, τόσο για την διάπραξη του 348B ΠΚ (καθώς έθεσε σε διακινδύνευση, ανάλογα με την περίπτωση, είτε το έννομο αγαθό της γενετήσιας ανηλικότητας του ανήλικου, είτε της δημόσιας τάξης), όσο και για την διάπραξη του άρθρου 337 ΠΚ (καθώς έβλαψε το έννομο αγαθό της γενετήσιας αξιοπρέπειας του ανήλικου). Σε περίπτωση δε που το ενήλικο άτομο πετύχει τους άνομους σκοπούς του και πορνογραφήσει εκείνο το ανήλικο άτομο που προηγουμένως «αλίευσε» κατά τον τρόπο που περιγράφεται στο 348B, είναι προφανές πως ο δράστης θα τιμωρηθεί και μόνο για την διάπραξη του άρθρου 348^A, καθώς η συρροή ανάμεσα στις δύο διατάξεις είναι φαινομενική και λύεται υπέρ της ειδικότερης, περί πορνογραφίας ανηλίκων, στην οποία απορροφάται η διάταξη του 348B, ως συντιμωρητή προτέρα πράξη.

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο

Δυνατότητες αντιμετώπισης του προβλήματος της (διαδικτυακής) πορνογραφίας ανηλίκων

Το πρόβλημα της (διαδικτυακής) πορνογραφίας ανηλίκων εντάσσεται συνήθως, όπως φάνηκε και από τις προαναφερθείσες συμβάσεις ή άλλα διακρατικά κείμενα, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της γενετήσιας εκμετάλλευσης, εμπορίας και κακοποίησης ανηλίκων.

Από το πλέγμα αυτών των ρυθμίσεων θα μπορούσε κανείς σε σχέση με την πορνογραφία ανηλίκων να συναγάγει, με εντελώς συνοπτικό και επιγραμματικό τρόπο, πέντε ειδικότερες ιδέες-υποδείξεις, τις οποίες τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης αλλά επίσης του ΟΗΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρα και η χώρα μας, έχουν αναλάβει συμβατικά την υποχρέωση να υλοποιήσουν:

- **Ενημέρωση των γονέων ή προσώπων/οργανώσεων που έχουν τακτική επικοινωνία με ανηλίκους, αλλά και του ευρύτερου κοινού, από κρατικές αρχές ή ΜΚΟ**
- **Εξασφάλιση συνεργασίας ανάμεσα στους παρόχους υπηρεσιών στο διαδίκτυο και στις Αρχές,**
- **Προώθηση της διεθνούς συνεργασίας προς εντοπισμό εταιρειών, ενώσεων (ευθύνη νομικών προσώπων) ή και ατόμων σε δύο ή περισσότερες χώρες,** που χρησιμοποιούν ανηλίκους για την παραγωγή και την εν συνεχεία διακίνηση πορνογραφικού υλικού
- **Λήψη μέτρων για τον εντοπισμό όσων μετέρχονται διακίνηση κ.λπ. παιδικής πορνογραφίας** (π.χ. με απόκτηση πληροφοριών για το ποινικό τους μητρώο και το γενετικό τους προφίλ, καθώς και με γενικότερη αξιοποίηση σχετικών δεδομένων)
- **Ενίσχυση της στήριξης των ανηλίκων** που εμπλέκονται σε κυκλώματα παιδικής πορνογραφίας και σεξουαλικής εκμετάλλευσης

Εξάλλου, σε ευρύτερο επίπεδο κοινωνίας, η ουσιαστική επίλυση του εν λόγω προβλήματος, όπως ορθά επισημάνθηκε και στο Προαιρετικό Πρωτόκολλο (άρθρο 10 παρ. 3) είναι δυνατή μόνον εάν «αντιμετωπισθούν τα αίτια που βρίσκονται στη ρίζα του προβλήματος, όπως η φτώχεια και η υπανάπτυξη, που συμβάλλουν στο ευάλωτο των παιδιών ως προς την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία, την παιδική πορνογραφία και τον παιδικό σεξουαλικό τουρισμό».-

Ευχαριστώ από καρδιάς για την προσοχή σας!!!